

(ע"ב) 'אמר רב: מסירתה לכל חוץ מתרומה' — פרש"י משום חשש שמא ימצא סימפון ונמצאו קידושיה ונישואיה בטעות. וצריך לומר שחששו ביותר לענין אכילת תרומה מפני שזר האוכלה במיתה, משא"כ שאר איסורים שאינם במיתה, כגון ליטמא לה. [וצריך לומר שאעפ"י שרב עצמו סובר (בסנהדרין פג:): שאיסור תרומה לזרים אינו אלא בלאו ולא בכרת, סתם מתניתין סוברת שהוא במיתה, וכפשוטו סתם-משנה דחלה (א) ובכורים (ב). (עפ"י פרי יהושע (לאנג) — פסחים דף נו מדפי הספר, מובא בהר-צבי. וע"ע פני יהושע).

דף מט

הערות ובאורים

'אי רבי יהודה הא אמר בנימין נמי מצוה' — נראה להגיה: 'הא אמר נמי בנימין מצוה'. (רש"י)

(ע"ב) 'כפו ליה אסיתא בצבורא וליקום ולימא עורבא בעי בניה והוא גברא לא בעי בניה' — המכתשת רומזת לנקבה, והפיכתה מרמזת שאדם זה המתאכזר על בניו, אינו צריך להוליד בנים ומן הראוי שאשתו תפנה אליו את גבה שלא יבעול ויוליד. (בן יהודע, ע"ש).

'מתקיף לה רבי זירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני, גדולה מזו אמרו אלמנתו נזונת מנכסיו, הוא ואשתו מיבעיא?...! — פירוש, אעפ"י שאין מוציאים למזון האשה מנכסים משועבדים, למדנו שמוציאים למזונותיה מבעל בתה, וכל שכן שמוציאים מן הדין [ואין צורך לתקנת אושא] ממתנה שנתן לבן, לפי שהנכסים נשתעבדו למזונותיה.

ויש להקשות מה ראייה היא ממזונות האלמנה לאשתו, הלא לכאורה חיוב מזונות לאשתו אינו חל מיד כשנשאה על העתיד, אלא בכל יום ויום חל חיוב חדש למזונות אותו היום, ואם כן הרי אי אפשר לגבות לה מזונות שלאחר מכירה, שעדיין לא נשתעבדו, משא"כ באלמנה כשמת נשתעבדו כל נכסיו למזונותיה. ומוכח מכאן שחיוב מזונות אינו חיוב מתחדש אלא חיוב חד פעמי אלעתיד. ובמקום אחר נתבאר שכפי הנראה נחלקו בזה הראשונים. וצריך עיון. (עפ"י גליונות קהלות יעקב.

לכאורה נראה לדחות, שהרי גם באלמנה תקנה מיוחדת היא עבור מזונותיה ולא מדינא, ועל כן סבר המקשה שאם תקנו שיטול מבעל הבת מכל שכן שיש לתקן ליטול למזונות האם מהבן, ואעפ"י שמצד הדין יש לחלק משום זמן השעבוד, אך סברא לתקן שתיטול שלא מן הדין. והרי כבר כתבו התוס' שיש לחלק מצד אחר ואעפ"י כ"ה היה מסתבר למקשה שיש לנו לתקן עבור מזונות האשה. ולכך דחו רק מכת הסברא שאין לנו לתקן במקום שהאיש קיים ויכול לטרוח אחר מזונותיה).

'ככתבם וכלשונם'

'זה מדרש דרש רבי אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה: הבנים יירשו והבנות יזונו, מה הבנים אינם יורשין אלא לאחר מיתת האב, אף הבנות...! — ... ומשמע נמי דדוקא תנן... והיינו טעמא, משום דלישנא דתנאי בית דין הכי דרשינן ליה כמדרש תורה, משום דלישנא דוקא תנן. וכך משמע בפרק נערה שנתפתתה (נד). דתני רב יוסף 'בבית' ולא

בביקתי — הרי שדרש לשון תנאי בית דין ד'את תהא יתבה בביתי' כאילו היה לשון תורה. וכן משמע ממדרשו של רבי אלעזר בן עזריה, שדרש הבנות יזונו והבנים יירשו וגו', וכן נמי דייקנן התם (נא): ובכונהנת אהדרינך למדינתך... דמשמע מכל הני דלישנא דמתניתין בכלהו תנאי-בית-דין דכתובה לישנא דוקא הוא'. (מתוך תשב"ץ ח"א קג)

(ע"ב) 'כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא אמר להו כפו ליה אסיתא בצבורא וליקום ולימא... כי הוה אתי לקמיה דרבא אמר ליה ניחא לך דמיתזני בניך מצדקה?' —

'קשה לי הכא דרבא, דאמר ליה וכי ניחא לך דליתזני בניך מהצדקה, וכי זו כפיית דברים שבא להוסיף על רב חסדא חמיו דאמר כפי ליה אסיתא כו', ועיקר כפייה היינו שמביישין ומכלימים אותו ברבים. על כן נראה דעובדא דרבא איירי באמיד, אף שאמיד מחויב לזון אותם מכה צדקה, מכל מקום לא היה ממהר בפסק דין להכלימו, אלא היה מפייסו בדברים, וכי ניחא לך, אולי יתרצה מעצמו בלא כפייה. והוא דרך הנהגה ישרה לכל דיין, בדבר זה וכיוצא בו, קודם שיחליט הדין לכפותו, יראה אם יכול להגיע מבעל דין שיאות לזה בלא דין וכפייה'. (ים של שלמה — כג)

*

'באושא התקינו: שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים'.
זו לשון רש"י: 'באושא התקינו' — כשישבו סנהדרי גזית באושא, שהיא אחת מעשר גליות שגלתה סנהדרין. יש להמליץ רמז בלשונו הזהב, על פי מה שאמרו (ברכות ג.) על חורבן הבית וגלות ישראל: 'אוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם' — לכך, כשגלו מלשכת הגזית, התקינו שהאב, (אבינו שבשמים), יזון את בניו ויסמכם על שלחנו מחדש.

דף נ

הערות וצייונים

'המבזבז — אל יבזבז יותר מחומש' — נמצא כתוב בכמה ספרים שמותר לעשות כן דרך תשובה וכפרה, מצד מידת חסידות. (ע"ע: פיה"מ לרמב"ם ריש פאה (ודבריו תואמים למש"כ בריש הל' דעות ובפ"ד מ'שמונה פרקים' על מידת החכם ומידת החסיד); אורח לחיים — לרא"ח מזלוצ'ב בשם הבעש"ט [מובא להלן]; אהבת חסד פ"כ; שבת הלוי ח"ב קכה). ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סוף קמג) נשאל אם יש בתקנה משום איסור או עצה טובה, ופסק למעשה על פי דברי הרמ"א שאין לבזבז יותר מחומש אם לא במקום חשש פיקוח נפש. ולא הביא את כל הנ"ל. (וכ"כ ביו"ד ח"ד לו, א ובאו"ח ח"ה מג, ט. וע"ע להלן).

— כתב בשיטה מקובצת שלהחזקת תורה מוציאין אף יותר מחומש. וכן בדין, כיון שנוטל חלק בתורה כפי השתתפותו, כיששכר וזבולון וכיוצא בהם. והאריך בזה ב'אהבת חסד' לח"ח (פ"כ). ושם הרחיב עוד כמה אופנים שרשאי להוציא אף יותר מחומש: בעשיר מופלג; לפני מותו (ע' להלן סו ובשו"ת דובב מיריים ח"א צו); כשיש עניים רעבים וערומים לפניו. לא אמרו אלא לחפש ולבקש עניים; כשיש לו פרנסה קבועה ובא לחלק ממותר הרווחים הדרושים לו למחייתו. ע"ש.